

úhradu poloviny krámské ceny. Dnešní stav, po vydání vl. nař. č. 43/1947 Sb., je tento:

1. bez předchozího dožádání a bezplatně obdrží

a) po 2 p. v.: Národní a univerzitní knihovna v Praze, univerzitní knihovna v Bratislavě, ministerstvo informací, a jde-li o knihy pro mládež, též Sukova knihovna;

b) po 1 p. v.: Pověřenectvo informací, Zemská a univerzitní knihovna v Brně, Univerzitní knihovna v Olomouci, Slovenská národní knihovna v Turč. Sv. Martině, ministerstvo vnitra, Slovenská akademie věd a umění v Bratislavě, Studijní knihovna v Liberci, Maticе slovenská v Turč. Sv. Martině, Národní museum v Praze, vysoká škola politická a sociální v Praze, Ústřední vojenská knihovna v Praze, Státní slovenské museum v Košicích.

Celkem tedy [a) plus b)] 18 p. v., a jde-li o knihy pro mládež, 20.

2. Bezplatně, ale na výslovné požádání, a to do 8 dnů ode dne, kdy žádost za odevzdání došla (§ 7 zák.), obdrží po 1 p. v.:

Knihovna Nár. shromáždění, Státní pedagogická knihovna Komenského, úřad předsednictva vlády, vysoké školy technické v Praze, v Brně a v Bratislavě, vysoká škola zemědělského a lesního inženýrství v Košicích, vysoké školy obchodní v Praze a v Bratislavě, knihovna městského historického musea v Plzni, Lékařská knihovna v Hradci Králové. Oprávněných subjektů je tedy celkem 11.

3. Za polovinu krámské ceny a na výslovné požádání do 8 dnů ode dne, kdy žádost za odevzdání došla, obdrží po 1 p. v. knihovny:

vysoké školy umělecko-průmyslové v Praze, Akademie výtvarných umění, vysoké školy báňské v Ostravě, Akademie musických umění v Praze, vysoké školy zemědělské v Brně, vysoké školy veterinářské v Brně, státní konservatoře hudby v Praze, odbočky vysoké školy politické a sociální v Brně, katolické bohoslovecké fakulty v Bratislavě, slovenské evangelické bohoslovecké fakulty v Bratislavě a studijní knihovny ministerstva sociální péče v Praze a státního pedagogického ústavu v Bratislavě. Oprávněných subjektů je tedy celkem 12.

4. Zemským národním výborům v Praze a v Brně a pověřenectvu vnitra v Brati-

slavě jest odevzdati po 1 p. v. časopisů, vycházejících v jejich obvodu.

Zvláštní ustanovení platí pro tiskoviny volební, tiskoviny, které slouží potřebám domácím, společenským nebo jsou vydávány jen pro potřebu ústavů, podniků, obchodů a živností, a tiskoviny vydané státními úřady v oboru jejich působnosti. Tyto tiskoviny spolu s tiskovinami (s výjimkou časopisů), které jsou určeny toliko určitě omezenému kruhu osob [na př. skripta pro posluchače vysoké školy — blíže viz § 3, lit. c) zák.] a s cennými papíry a známkami, jsou zásadně vyňaty z odevzdávací povinnosti. Avšak na zvláštní dožádání musí býti dodány tiskoviny volební Národní a univerzitní knihovně v Praze, ministerstvu vnitra a Knihovně Národního shromáždění, tiskoviny, které slouží potřebám domácím a pod. (viz shora), Národní a univerzitní knihovně a Univerzitní knihovně v Bratislavě a tiskoviny vydané státními úřady, Knihovně Národního shromáždění.

P. v. nejsou od poštovního osvobozeny. Zasílají-li se poštou, musí býti subjektem k odevzdání povinným vyplaceny.

Trestní sankci stanoví zákon v § 9. Nejvyšší hranice pokuty je 50.000 Kčs. Při třetím potrestání tiskaře v době jednoho roku pro přestupek neodevzdání povinných výkazů (§ 8), nebo s údaji nesprávnými, může ONV vysloviti trestním nálezem i ztrátu živnostenského oprávnění.

Adolf Štafl.

Vyučování

viz Školství.

Vyučování soukromé.

I. Soukromá učiliště. — 1. S označením gymnasium nebo reálka. — 2. Bez označení. — 3. Soukromé učitelské ústavy. — 4. Státní dozor. — 5. Vyšší ústavy. — 6. Ústavy pro kreslení, hudbu a j. — 7. Soukromé školy národní. — 8. Soukromé školy obchodní. Školy jazykové. Školy pro krasopis, těsnopis a psaní na stroji. — II. Domácí vyučování.

Vyučování soukromé je upraveno jednak čís. nařízením z 26. 6. 1850 č. 309 ř. z., jednak zákony z 14. 5. 1869 č. 62 ř. z., z 3. 4. 1919 č. 189 Sb. ve znění zák. z 9. 4. 1920 č. 295 Sb. a z 15. 2. 1922 č. 73 Sb.

Čís. nařízení zná jednak soukromá učiliště a ústavy, jednak domácí vyučování.

I. Na soukromých učilištích je možno vyučovati předmětům, kterým se vyučuje na gymnasiích nebo reálkách. Je nutno, aby takové učiliště mělo představeného, který je sám a přímo spravuje a je odpovědný úřadům za stav ústavu (§ 2). Vyžaduje se, aby byl státním občanem, v mravním i politickém ohledu bezúhonný a aby měl průkaz způsobilosti, která se požaduje od učitele na státní škole stejného druhu. Rovněž učitelé musí býti státními občany a bezúhonní mravně i politicky (§ 3).

Tato soukromá učiliště mohou býti dvojího druhu. Buď mají právo nésti označení soukromé gymnasium nebo reálka nebo jsou bez tohoto práva.

1. V prvním případě je třeba, aby organizace učiliště se v hlavních věcech srovnávala s organizací státních učilišť stejného jména co do plánu učebního a učebních prostředků a aby všichni učitelé měli kvalifikaci, která se žádá na státních ústavech toho druhu.

K otevření ústavu je potřeba povolení ministerstva školství, při čemž kromě zmíněných podmínek je potřeba ještě prokázati, že jsou zajištěny s velkou pravděpodobností prostředky k vydržování ústavu po více let nepřetržitě za sebou.

Změny v organizaci a v učitelském sboru ústavu je nutno oznámiti zemské školní radě.

Ministerstvo může označení ústavu jako gymnasium nebo reálka kdykoli odníti, nejsou-li dány zákonné podmínky.

2. Naproti tomu učiliště, kde se vyučuje předmětům reálním, ale které nenesou označení jako gymnasium nebo reálka, není vázáno podmínkou, aby jeho organizace se shodovala s organizací státních škol téhož jména. K otevření takového ústavu je třeba, aby nejméně tři měsíce předem bylo o tom podáno oznámení místodržícímu země, dnes předsedovi zemského národního výboru, s udáním místa a doby otevření, s předložením programu, kde je uveden účel a organizace ústavu, a předložením průkazu o požadované kvalifikaci představeného a učitelů.

Vláda může zakázati otevření takového ústavu, nejsou-li dány předepsané podmínky. Jinak vezme otevření ústavu na vědomost. Přitom přímo podle slov nařízení nebere za ústav zodpovědnost a každý, kdo chce použití jeho služeb, má se o kvalitě ústavu sám přesvědčiti.

3. Zřizování soukromých vzdělávacích ústavů pro učitele a učitelky podléhá předpisům §§ 68 a 69 zák. 62/1869 ř. z. Statut a učební plán musí schváliti ministerstvo školství, které také schvaluje každou jejich změnu. Řediteli a učiteli mohou býti jen osoby, které prokážou plnou způsobilost k vzdělání kandidátů.

Totéž platí o povolení učitelských seminářů, kde chovanci jsou kromě vyučování též ubytováni a stravováni.

Učitelské ústavy a semináře mohou nabýti práva veřejnosti s podmínkou, že učební plán se neodchyluje od plánu státních učitelských ústavů, že při jmenování ředitele a učitelů byl vysloven souhlas zemské školní rady a že závěrečné zkoušky se konají za přítomnosti zástupce zemské školní rady, bez jehož souhlasu nelze vydati vysvědčení dospělosti (§ 69 zák. 62/1869 ř. z.).

4. Soukromá učiliště jsou pod dozorem státu (§ 71 zák. 62/1869). Jsou povinna podávati požadované zprávy o stavu učiliště a stát má kromě toho právo kdykoli se přesvědčiti o jeho stavu i jiným přiměřeným způsobem. Odepře-li ústav úřadu inspekci, může býti uzavřen (§ 13 nař. 309/1850). Totéž se může státi, nabude-li ústav škodlivého charakteru ve smyslu morálním nebo politickém, nebo nejsou-li dodržovány zákony (§ 73 zák. č. 62/1869 ř. z.). Pro uzavření je kompetentní zemská školní rada.

Soukromá učiliště nemohou nikdy vydávati vysvědčení se státní platností. Žáci se musí podrobiti zkoušce na veřejném ústavě. Ministerstvo školství však může soukromým ústavům uděliti právo veřejnosti, takže mohou vydávati vysvědčení se státní platností, je-li záruka o úspěšnosti vyučování (§ 15 nař.) a odpovídá-li jejich organizace a učební plán veřejným školám, jež nahrazují (§ 72 zák. č. 62/1869 ř. z.).

5. Soukromé ústavy pro předměty, jichž vyučování předpokládá ukončení studia na gymnasiu nebo reálce, je možno zříditi jen se zvláštním povolením vlády. Zřízení a trvání takových ústavů předpokládá, aby tam nikdo nebyl ustanoven učitelem, kdo po stránce vědecké, mravní a politické nebyl vládou uznán způsobilým a dále aby byly zajištěny s velkou pravděpodobností prostředky k vydržování ústavu několik let za sebou. Vysvědčení z těchto ústavů mohou míti

státní platnost jen, není-li předepsáno absolvování ústavů veřejných.

6. Zřizování ústavů pro kreslení, hudbu a jiné podobné předměty podléhá ustanovením §§ 8—16 (pro učiliště, jež nenesou označení gymnasium nebo reálka).

7. Soukromé vyučovací a vychovávací ústavy s vyučovací látkou v rozsahu škol národních jsou podle zákona z 3. 4. 1919 č. 189 Sb. ve znění zákona z 9. 4. 1920 č. 295 Sb. pod dohledem státní správy. Představení a vydržovatelé jsou státu zodpovědní za náležitý stav ústavu, za šetření zákonů a nařízení státních orgánů (§ 10).

Soukromé školy národní povolené po vydání tohoto zákona mají právo vydávati vysvědčení s platností jako národní školy veřejné. Ty, které byly zřízeny před vydáním zákona, mohou dosáhnouti téhož práva po předchozí prohlídce školním inspektorem, není-li podstatných závad. Toto právo veřejnosti může býti odňato ministerstvem školství z důvodů veřejného zájmu nebo jiných závažných důvodů a škola může býti zrušena (§ 11). Prokáže-li vydržovatel, že závady byly odstraněny, může práva veřejnosti opět dosáhnouti.

Pro vychovávací ústavy soukromé, kde dětem školou povinným je poskytováno též ubytování a stravování, ukládá § 70 zák. č. 62/1869 ř. z. ještě další podmínky ohledně vzdělání a mravního chování představených a učitelů a zařízení po stránce zdravotní. Povolení přísluší zemské školní radě, které je třeba oznamovati všechny změny personální i věcné.

Soukromým školám obecným nebo měšťanským je možno ze závažných důvodů povolovati ze státní pokladny příspěvky na úhradu nákladů osobních nebo věcných (§ 13 zák. č. 189/1919 Sb.).

8. Soukromá učiliště obchodní se řídí zákonem z 15. 2. 1922 č. 73 Sb., jímž se upravuje vyučování v naukách obchodních v moderních jazycích, v krasopise, těsnopise a v psaní na stroji.

Podle § 1 jsou obchodní učiliště takové vyučovací ústavy, v nichž se při vyučování věnuje hlavní zřetel kupeckému počtářství, účetnictví, kupecké korespondenci v jazyce vyučovacím i v jazycích jiných, obchodní nauce, obchodnímu, živnostenskému a směnečnému právu, jakož i nauce o zboží. Těmto předmětům je možno podle § 17 vyučovati vesměs nebo částečně na soukromých učilištích. Takové učiliště je pak povinno míti označení „Soukromý

(jednoroční, x-měsíční) obchodní kurs“, je-li vyučovací doby jednoroční nebo kratší, nebo „Soukromá x-letá obchodní škola“, trvá-li učební doba déle než rok. Slovo „soukromý“ nesmí býti zkracováno. K názvu učiliště je třeba připojiti jméno vydržovatelovo.

Povolení ke zřízení uděluje ministerstvo školství (§ 18). Před povolením není dovoleno započít s jakoukoli činností, ani s provisorním zápisem. Je však třeba do roka po povolení zahájit vyučování, jinak povolení pozbývá účinnosti.

Každé soukromé obchodní učiliště musí míti správce, který je zodpověden úřadům (§ 19). Správce musí vyhovovati podmínkám § 20. Rovněž pro učitele jsou předepsány kvalifikační podmínky (§ 21). Kromě státního občanství československého se vesměs žádá bezúhonnost státně-občanská a mravní a kvalifikace táž jako pro stejné školy veřejné.

Stejně musí býti i vyučovací místnosti vyhovující (§ 22).

Každé soukromé obchodní učiliště musí míti ministerstvem školství schválený statut, z něhož je zřejmý vydržovatel školy, organizace ústavu, přijímací podmínky, trvání školního roku, prázdniny, zápisové lhůty, školné, zápisné a ostatní poplatky, které se na učilišti vybírají. Kromě toho je třeba vypracovati osnovu i pro jednotlivá oddělení.

Všecky změny statutu, místností, osoby správcovy a učitelů podléhají státnímu schválení. Učiliště jsou podrobena dozoru ústřední inspekce obchodního školství, již je třeba podávati též potřebná hlášení o průběhu vyučování. Školy mohou býti uzavřeny ministerstvem školství za podmínek § 33.

Pro soukromá učiliště jazyková platí podle §§ 34 a 35 zák. č. 73/1922 Sb. celkem předpisy platné pro soukromé školy obchodní s nepatrnými odchylkami. Školy musí nésti název „Soukromá škola jazyková“ s připojeným jménem vydržovatele. Správce a učitelé jsou povinni prokázati vhodným způsobem své jazykové znalosti.

Stejná ustanovení se týkají soukromých učilišť pro krasopis, těsnopis a psaní na stroji (§§ 36 a 37). Škola musí míti rovněž označení „Soukromá škola“ se jménem vydržovatele.

II. Domácí vyučování předmětům gymnasiálním nebo reálním nepotřebuje zvláštního povolení. Není také předepsána

zvláštní kvalifikace domácího učitele (§ 16 cis. nař. 309/1850 ř. z.).

Vyučování v obchodních naukách, moderních jazycích, krasopisu, těsnopisu a psaní na stroji, které provádí učitel sám bez cizí pomoci ve vlastním bytě nebo v bytě žáků, a to nejvýše 6 žákům najednou, nepovažuje se za soukromé učiliště, nýbrž za vyučování domácí, k němuž není třeba úředního povolení (§ 38 zák. č. 73/1922 Sb.). Domácí učitel však nesmí vydávati žákům prospěchová vysvědčení, t. j. taková, která obsahují známky z jednotlivých předmětů.

Ohlašuje-li někdo veřejně ať v novinách nebo jinak domácí vyučování, nesmí je označovati jako kursy nebo školu, nýbrž výslovně jako domácí vyučování (§ 40).

Rovněž k soukromému domácímu vyučování předmětům škol národních není třeba žádného průkazu způsobilosti učitele ani žádného povolení (§ 20 nař. č. 309/1850 ř. z.).

Jaroslav Pošváv.

Vyvlastnění.

A) V zemi České a Moravskoslezské.

I. Pojem vyvlastnění. — II. Právní základ. — III. Právní konstrukce v-í. — IV. Předmět v-í. — V. Subjekty v-í. — VI. Odškodnění. — VII. Řízení v-ovací: A. Řízení postupovací. B. Řízení odškodňovací. — Literatura.

I. Pojem vyvlastnění: Stát zasahuje různým způsobem do právní sféry občanova, aby mohl plnit své poslání a uvedl v soulad zájmy soukromé a veřejné.

Zvláště výrazným takovým zásahem je v-í, které se obvykle definuje jako zásah do majetkových práv, zvláště práva vlastnického, ve prospěch všeužitečného díla, kterým se práva ruší nebo omezují a zároveň pro jiného se práva zakládají, a to zpravidla za náhradu.

Musím, předbíhaje dalším podrobnějším výkladům, již zde vyzdvihnouti některé momenty, abych si zjednal základnu pro odlišení v-í od jiných zásahů do právní sféry občanova.

I. Především uvádím, že provedení v-í se neobejde bez formálního konkrétního aktu, nálezu v-ovacího. Je to u nás správní akt, nejde-li o zřízení nezbytné cesty podle zákona č. 140/1896 ř. z. resp. č. 7/1913 ř. z., kde v-ovací nález je vložen do rukou soudů.

V-ovací nález, akt povahy konstitutivní, je nezbytný i tam, kde byl vydán

zcela speciální zákon, na př. zákon č. 66-1901 ř. z. o stavbě vodních cest a regulací řek, nebo kdy v-ací právo bylo propůjčeno zvláštním správním aktem, na př. železniční koncesí podle § 1 zákona č. 30/1878 ř. z. o v-í k účelům vybudování a provozu dráhy (upravené znění podle § 195 železničního zákona č. 86/1937 ř. z. I v takových případech je totiž nutno provéstí řízení, aby bylo možné určití obsah a rozsah v-í, což lze provéstí jen konkrétním v-acím nálezem. (Srov. však zák. 251/1946 Sb.)

O pokusech konstruovati v-í jako nucenou smlouvu viz níže.

2. Cílem v-í je, aby byla zřízena pro podnikatele všeužitečného díla práva, jež by mu umožnila provedení toho díla.

3. Klade se veliká váha na to, aby v-nému byla dána plná náhrada. Prohlášení lidských a občanských práv veliké francouzské revoluce žádalo, aby náhrada byla dána předem před provedením v-í (státní pokladna bývala prázdná). V nauce se tvrdí, že v civilisovaném právním státě požadavek plné náhrady je samozřejmostí, protože by jinak šlo o konfiskaci, postihující nevinné občany, od kterých se nadto žádá zvláštní obět ve prospěch veřejných zájmů. Tím jsem veden k tomu, abych vysvětlil 2. odst. § 109 úst. list., podle něhož v-í je možné (jen) za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.

„Vládní“ návrh úst. list. (otištěno v Peškově Československé ústavě, str. 406, 407) měl znění, že náhrada při v-í se nemá dáti, kde to zákon stanovil. Myslílo se na ty případy, kdy se podle stavebních řádů musí při parcelaci postoupiti v určitém rozsahu obci pozemky zdarma. Důvodem těchto ustanovení je, že parcelací cena parcelovaných pozemků stoupne; v tom stoupení cen tkví náhrada za postoupené pozemky. Dalším důvodem oné stylisace bylo, aby byly ústavně podchyceny akce související s pozemkovou reformou, při které se za některé zabrané pozemky nedávala náhrada — na příklad majetek panovnické rodiny habsbursko-lothrinské a j. — viz heslo Pozemková reforma (Slovník III, str. 362 násl.).

— Ústavněprávní výbor dal § 109, 2 odst. úst. list. nynější znění a odůvodnil to takto (pro důležitost věci cituji doslova u Pešky l. c. str. 361, 362): „Lze pevně doufati, že náš stát, jakmile nastanou normální poměry, provede regulaci řek, spojovací kanály mezi velkými řekami, t. zv. elektrisaci